

Yazar(lar) / Author(s)

Doç. Dr. Mehmet Sarıkahya
Aydın Kocatepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar
Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü,
Aydınkarahisar, Türkiye.
masarikahya@gmail.com.
(Sorumlu Yazar/Corresponding author)

Hacer Hazel Şap Acar
Aydın Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler
Enstitüsü, Sanat ve Tasarım Anabilim Dalı,
Aydınkarahisar, TÜRKİYE
hazel_sap@outlook.com.

Makale Bilgileri/Article Information

Tür-Type: Araştırma makalesi-Research article
Geliş tarihi-Date of submission: 23. 07. 2025
Kabul tarihi-Date of acceptance: 04. 09. 2025
Yayın tarihi-Date of publication: 30. 09. 2025

Hakemlik-Review

Çift Taraflı Kör Dış Hakemlik
Double-Blind External Peer Review

Etik beyan/Ethics statement

Yazar(lar), çalışmanın hazırlanma sürecinde etik
ilkelerle uyduklarını beyan etmiştir.
The author(s) declared that they complied with
ethical principles during the preparation of the
study.

Benzerlik taraması- Plagiarism checks

Çıkar çatışması-Conflict of interest

Çıkar çatışması beyan edilmemiştir
No conflict of interest declared

Finansman-Grant Support

Fon, hibe veya destek alınmamıştır
No funding or support was received

Lisans- License

Engelli Bireyler İçin Erişilebilir Eğitim Mekanlarının İrdelenmesi ve Erişilebilirliğin Ailelerin Psikososyal Durumuna Katkıları

Öz

Engelli bireylerin toplumsal yaşamdaki görünürlüğüne artmasıyla birlikte, “engelsiz yaşam”, “erişilebilirlik” ve “evrensel tasarım” gibi kavramlar günümüzde giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Bu kavramlar yalnızca fiziksel erişimi değil, aynı zamanda bireyin toplumsal hayata tam ve eşit katılımını, bağımsız hareket edebilmesini ve yaşam kalitesini doğrudan etkileyen çok boyutlu bir anlayışı ifade etmektedir. Bu kapsamda, engelli bireylerin karşılaştığı mekânsal erişim sorunlarının yalnızca yasal düzenlemelerle çözülmesi yeterli olmayıp, bireylerin gündelik yaşamda refakatçiye ihtiyaç duymadan sürdürülebilir bir yaşam sürebilmelerini sağlayacak fiziksel ve sosyal çevresel düzenlemelerin de sağlanması gerekmektedir. Bu çalışmanın temel amacı, sayıca diğer gruplara kıyasla daha fazla olan bedensel (ortopedik) ve görme engelli bireylerin, eğitim yapılarındaki erişilebilirlik beklenti ve deneyimlerini değerlendirmektir. Araştırma, Afyonkarahisar ilinde bulunan eğitim kurumlarında yürütülmüş ve veri toplama aracı olarak nicel bir yöntem olan anket tekniği tercih edilmiştir. Toplam 20 sorudan oluşan anket, katılımcıların mekânsal deneyimlerine dayanarak mevcut durumu analiz etmeyi hedeflemiştir. Elde edilen veriler SPSS programı ile analiz edilmiş ve grafiksel olarak sunulmuştur. Bulgular, bazı yapısal iyileştirmelerin gerçekleştirildiğini gösterse de erişilebilirliğin tam anlamıyla sağlanmadığını ortaya koymuştur. Bu doğrultuda, hem fiziksel hem de yönetsel düzeyde uygulanabilir çözüm önerileri geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Engelli, Erişilebilirlik, Aile, Eğitim Yapıları, Afyonkarahisar

Examination of Accesible Educational Spaces for Disabled Individuals and the Contributions of Accessibility to the Psychosocial Status of Families

Abstract

With the increasing visibility of individuals with disabilities in social life, concepts such as “barrier-free living,” “accessibility,” and “universal design” have gained growing significance in recent years. These concepts represent a multidimensional approach that not only addresses physical access but also encompasses full and equal participation in social life, independent mobility, and overall quality of life for individuals. In this context, addressing spatial accessibility problems faced by people with disabilities cannot be limited solely to legal regulations. Instead, it is essential to establish physical and social environmental conditions that allow individuals to lead sustainable lives without the constant need for a companion in daily routines. The primary aim of this study is to evaluate the accessibility expectations and experiences of physically (orthopedically) and visually impaired individuals groups that statistically outnumber others in relation to educational facilities. The research was conducted in educational institutions located in the province of Afyonkarahisar, Türkiye, employing a quantitative method, specifically a questionnaire technique, as the data collection tool. The survey, consisting of 20 questions, was designed to analyze the current state of spatial accessibility based on participants' personal experiences. The data obtained were analyzed using the SPSS software and presented in graphical form. The findings indicate that although some structural improvements have been made in educational buildings, full accessibility has not yet been achieved. Accordingly, the study proposes applicable solutions at both the physical and administrative levels.

Keywords: Disabled, Accessibility Family, Educational Structures, Afyonkarahisar

Yazar Katkı Oranları/ Author Contributions

Çalışmanın Tasarımı/Conceiving the Study	Yazar-1 (%50) - Yazar-2 (%50)
Veri Toplama/Data Collection	Yazar-1 (%50) - Yazar-2 (%50)
Veri Analizi/Data Analysis	Yazar-1 (%50) - Yazar-2 (%50)
Makale Yazımı/ Article Writing	Yazar-1 (%50) - Yazar-2 (%50)
Gönderim ve Revizyon/Submission and Revision	Yazar-1 (%50) - Yazar-2 (%50)

Atıf- Citation (APA)

Sarıkahya, M., Şap Acar, H. H., (2025). Engelli bireyler için erişilebilir eğitim mekanlarının irdelenmesi ve erişilebilirliğin ailelerin psikososyal durumuna katkıları. *İçtimaiyat*, Aile Özel Sayısı, ss. 387-408. DOI: <https://doi.org/10.33709/ictimaiyat.1749233>

1. Giriş

Toplumda dezavantajlı gruplar olarak adlandırılan grupların başında engelliler gelmektedir. Engelli bireyler toplumsal hayatta her zaman dezavantajlı durumda olmuşlar, sahip oldukları haklara ulaşmakta güçlükler çekmişlerdir. Engellilerin neden dezavantajlı olarak adlandırıldıkları öncelikli olarak engellilik tanımlamalarından da anlaşılabilir (Yıldırım,2011).

Engellilik Nedir: Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun kabul ettiği Sakat Kişilerin Hakları Bildirgesi 'nde "Normal kişilerden farklı olarak sosyal yaşantısında kendi kendine yapması gereken işleri bedensel ve zihinsel kabiliyetindeki kalıtsal ya da sonradan olma bir engelden dolayı yapamayanlar" engelli olarak tanımlanmıştır (Kaymaz,2016).

Fiziksel Engelli: Görme, işitme, konuşma ve bedensel engelliliği kapsamaktadır. (Aykara ve Çelik, 2012)

Zihinsel Engelli: Gelişimleri süresince genel zihinsel işlevlerde normallerden belirli derecede gerilik ve uyumsuz davranışlarda yetersizlik gösteren çocuklar zihinsel engellidir (Sayman, 1996, s.337).

Erişilebilirlik Nedir: Erişilebilirlik kavramı, bireylerin mekanlara, alanlara, araçlara, ürün ve hizmetlere tüm bireyler tarafından kolaylıkla erişilebilmesi ve herkes tarafından ihtiyaçları oranında, istenildiğinde kullanılabilmesi anlamıyla bilinmekte ve çoğunlukla bu sınırlandırılmış haliyle kullanılmaktadır. Oysa erişim zorluğu çekenler için sadece o erişimi nasıl olursa olsun bir şekilde sağlamak değil; kolaylık sağlarken insan psikolojisine saygılı bir tavır içinde, kullanıcıyı rencide etmeden, en doğru şekilde sağlamak önem taşımaktadır (Aytıs,2021).

Engellilerin eğitim olanaklarından en yüksek düzeyde yararlanabilmeleri için, eğitim kurumlarının belirli tasarım ilkeleri doğrultusunda planlanması veya uygun mimari düzenlemelerle erişilebilir hale getirilmesi gerekmektedir. Engelli bireylerin özel ihtiyaçlarına uygun mekânların tasarlanması, onların yaşamın çeşitli alanlarına daha aktif katılımını, sosyalleşmelerini ve toplumla bütünleşmelerini destekleyecektir. Bu çalışmanın temel amacı, evrensel tasarım ilkeleri doğrultusunda, engelli bireylerin ihtiyaçlarına cevap verebilecek, rahat ve verimli yaşam alanlarının oluşturulmasını sağlamaktır. Evrensel tasarım, mevcut imkânlar doğrultusunda her bireyin eşit ve bağımsız şekilde faydalanabileceği mekânlar sunmayı hedefleyen bir tasarım yaklaşımı olarak tanımlanmaktadır (Ergenoğlu, 2013).

Bu bağlamda, mevcut çalışmanın temel amacı, Afyonkarahisar'da erişilebilirlik mücadelesi veren engelli bireylerin bu süreçte yaşadıkları deneyimleri erişilebilirlik için önem arz eden anket sorularına verilen cevaplarla analiz ederek derinlemesine anlamaktır. Çalışmanın alt amaçları ise katılımcıların engellilik algılarını ortaya koymak, erişilebilirlik konusundaki genel görüşlerini belirlemek ve Türkiye'de erişilebilirliğin mevcut durumuna ilişkin düşüncelerini tespit etmektir. Engellilik meselesinin sadece bireysel değil, toplumsal bir adalet meselesi olduğunu ifade edilmiştir. Anket bulgularında, katılımcıların kamu hizmetlerinden eşit biçimde yararlanamaması, mekânsal adaletin sağlanamadığını ve tasarımların kullanıcı temelli olmadığına işaret edilmiştir.

Bu çalışma kapsamında 85 görme ve bedensel engelli bireye günlük yaşantılarında sık kullanıp deneyimledikleri eğitim yapılarına ilişkin soruları içeren anket tekniği uygulanmış, sonuçlar analiz edilerek anket tekniği uygulanmıştır. Son bölümde ise Afyonkarahisar' da eğitim yapılarının daha erişilebilir hale gelmesi için önümüzdeki engellerin neler olduğu sorusuna yanıt aranarak sonuç ve önerilerde bulunmaktadır.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen 'Sakat Kişilerin Hakları Bildirgesi'nde, engelli bireyler; kalıtsal ya da sonradan edinilmiş bedensel veya zihinsel bir engel nedeniyle, toplumsal yaşamda başkalarından bağımsız olarak yerine getirmesi gereken görevleri yerine getiremeyen kişiler olarak tanımlanmaktadır (Kaymaz,2016). Mekânsal analizlerin kullanıcı deneyimlerine dayalı olarak yapılması gerektiğini ileri sürmektedir. Bu bağlamda anket verileri, kampüs yapılarının günlük yaşamda engelli bireyler tarafından nasıl deneyimlendiğini ortaya koyarak, alandaki uygulamalara ışık tutmuştur.

Engellilik ve dezavantaj kavramlarını tanımlamada yaygın olarak izlenen yaklaşım, normal kabul edilen faaliyetlerin bir listesini oluşturmak ve yeti kayıplarının bireylerin bu faaliyetlere katılımını ne ölçüde ve nasıl sınırladığını değerlendirmektir (Burchardt, 2004). Engelli bireylerin günlük hayatta karşılaştıkları zorluklar belirlenerek, özel gereksinimleri karşılandığında ve ihtiyaç duydukları hizmetler ve eşit erişim hakkını hedefleyen düzenlemeler sunulduğunda, toplumsal yaşama uyumları artacak ve “engellilik” durumu, “engellenmişlik” durumuna dönüşmeyecektir. Kamusal yaşama katılımın önündeki en büyük engelin yapısal düzenlemeler olduğunu ileri sürerken; anket katılımcılarının, özellikle üniversite binalarında bağımsız hareket edememesi ve yönlendirme eksiklikleri nedeniyle yaşadığı zorluklar, bu görüşü destekler niteliktedir.

Bu da erişilebilir dünya ile mümkündür.

Her yaş grubundan, engelli ya da engelsiz bireylerin ortak kullanım alanlarında sosyal yaşama aktif katılımlarının sağlanabilmesi için, mekânların fiziksel koşullarının erişilebilirlik ilkelerine uygun şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Otoparklar, çocuk oyun alanları, yaya geçitleri, kamu hizmet binaları, kamuya açık yapılar ve ulaşım hizmetlerinde erişilebilirlik önlemlerinin alınması; yalnızca engelli bireyler için değil, aynı zamanda hareket kabiliyeti kısıtlı yaşlılar, hamileler, çocuklar ve bebek arabası kullanan bireyler açısından da son derece önemli ve vazgeçilmez bir gerekliliktir (Gümüş, 2015). Bu bağlamda üniversite kampüslerinin erişilebilirlik düzeyinin bireyin topluma entegrasyon sürecini doğrudan etkilediğini vurgulamıştır. Anketlerde kampüs içi yönlendirme eksikliği ve yetersiz fiziksel düzenlemeler, öğrencilerin üniversite yaşamına tam anlamıyla katılımını engellemektedir.

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığımızın yayımladığı “Erişilebilirlik Kılavuzunda” erişilebilirlik *“Erişilebilirlik “Bireylerin, her türlü mekâna ve hizmete bağımsız, güvenli ve erişilebilir biçimde ulaşabilmesi ve bunlardan eşit şekilde yararlanabilmesi.”* olarak tanımlanmıştır. Aynı zamanda **Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın (2024)** yayımladığı *Erişilebilirlik Kılavuzu*'nda, fiziksel erişilebilirliğin yanı sıra, bireyin sosyal yaşama aktif katılımını sağlayacak bütüncül yaklaşımların benimsenmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Anket bulgularında, engelli bireylerin bağımsız hareket etme konusundaki sıkıntıları, bu çok boyutlu erişim anlayışının sahada tam anlamıyla karşılık bulmadığını göstermiştir.

Erişilebilir Eğitim Yapılarının Engelli Birey ve Ailesine Pozitif Psikososyal Etkisi:

Özel gereksinimli bir çocuğun dünyaya gelmesi, aile yapısında ve sosyal çevreyle olan ilişkilerde önemli değişimlere yol açmakta; aile bireylerinin yaşam beklentileri ve planları bu yeni duruma göre yeniden şekillenmektedir. Aileler, bu süreci kabullenme aşamasında; şok, inkâr, yoğun üzüntü, suçluluk ve kabullenememe gibi çeşitli psikolojik tepkilerle baş etmek durumunda kalmaktadır (Su vd., 2023).

Özellikle engelli çocuğun varlığı, toplumda annenin bireysel başarısıyla ilişkilendirildiğinde, anne sosyal çevresi tarafından dolaylı ya da doğrudan şekilde suçlanabilmektedir. Bununla

birlikte, babanın özel gereksinimli bir çocuğa sahip olmaya yönelik duygusal tepkileri de annenin ruhsal durumunu doğrudan etkileyebilmekte; bu durum, annede kaygı, çaresizlik ve umutsuzluk duygularının ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. (Ayyıldız vd., 2012).

Buna göre erişilebilir mekânların yalnızca fiziki olarak değil, psikolojik anlamda da birey üzerinde olumlu etkiler oluşturduğu bir gerçektir. Bu bağlamda, bazı anket sorularına verilen cevaplarda ortaya çıkan kaygı ve güvensizlik hissi; mekânsal yetersizliklerin bireyin psikolojik durumunu doğrudan etkilediğini ve akademik performans üzerinde dolaylı etkiler oluşturduğunu göstermektedir.

Özel gereksinimli çocuklar, genellikle tipik gelişim gösteren çocuklara oranla daha kapsamlı bir bakım ve desteğe ihtiyaç duymaktadır. Bu durum, ailelerin ekonomik yeterlilikleri ile psikososyal koşulları doğrultusunda, çocuğun engeliyle başa çıkma süreçlerini doğrudan etkileyebilmektedir. Çocuğun sahip olduğu işlevsel sınırlılıklar nedeniyle aileler; sağlık hizmetlerinden yararlanma, iletişim desteği sağlama, çevresel düzenlemeler yapma ve özel donanımlı araç-gereç temin etme gibi konularda, diğer ailelere kıyasla daha fazla zaman ve maddi kaynak ayırmak zorunda kalabilmektedir (McManus vd., 2011).

Aileler, çocuklarına yönelik sunulan hizmet ve destek mekanizmalarından uzak kalmamak adına kariyer planlarını yeniden gözden geçirmek zorunda kalabilmektedir. Bu bağlamda, bazı ebeveynler yeni iş imkânlarını değerlendirmekten vazgeçebilmekte; çocuklarına daha fazla zaman ayırmak veya bakım ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yarı zamanlı istihdamı tercih edebilmektedir. Daha ileri düzeyde bakım gereksinimi söz konusu olduğunda ise, ebeveynlerin çalışma hayatından tamamen çekilmesi ya da istihdama hiç katılamaması gibi durumlar da söz konusu olabilmektedir (Porterfield 2002).

Ebeveynler, çocuklarına yönelik sunulan sağlık, eğitim ve sosyal destek hizmetlerinden kesintisiz şekilde yararlanabilmek amacıyla, çoğu zaman kariyer planlarını yeniden yapılandırmak zorunda kalmaktadır. Bu doğrultuda, bazı aile bireyleri mevcut ya da potansiyel iş fırsatlarını geri çevirmekte; çocuklarının bakımına daha fazla zaman ayırabilmek adına yarı zamanlı istihdam seçeneklerine yönelmektedir. Öte yandan, çocuğun ihtiyaç duyduğu bakım düzeyinin artması durumunda, ebeveynlerin tam zamanlı iş yaşamından tamamen çekilmeleri ya da çalışma hayatına hiç katılamamaları da olası hale gelmektedir. (Heiman 2002). Bu bağlamda, bireyin psikolojik iyi oluşunun, toplumsal destek ve fiziksel bağımsızlıkla yakından ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Katılımcıların refakatsiz olarak üniversite ve eğitim alanlarına erişememesi, psikolojik bağımsızlık duygusunu zedelemekte; bu durum akademik ve sosyal motivasyonu olumsuz yönde etkilemiştir.

Bireyler, çoğu zaman nasıl hareket edeceklerini belirleyemediklerinden dolayı kendilerini çaresiz hissetmekte; bu durum, artan yalnızlaşma ile birlikte azalan sosyal hareketlilik, depresyon, suçluluk duygusu ve anksiyete gibi sosyal ve duygusal sorunların yaşamlarının ayrılmaz bir unsuru haline gelmektedir. (Turnbull ve Turnbull, 1995).

Tasarım süreçlerinde katılımcı yöntemlerin kullanılması, kullanıcı memnuniyetini artıracaktır. Anket çalışması, engelli bireylerin doğrudan deneyimlerine başvurularak gerçekleştirildiği için, kullanıcı odaklı tasarımın gerekliliğini ortaya koymuştur.

Bu bağlamda erişilebilirliğin sürdürülebilir kentleşmenin ayrılmaz bir parçası olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Anket bulgularında dile getirilen tekrarlayan sorunlar, bu görüşü destekleyerek kalıcı ve sürdürülebilir çözümlere olan ihtiyacı göstermiştir.

Eğitim Yapılarının erişilebilir olması işte tam burada büyük önem arz etmektedir. Erişilebilir bir eğitim yapısı; zamanının çoğunu okulda geçiren engelli bir birey ya da çocuğun kendi ihtiyaçlarını refakatçisi olmadan özgür bir insan olarak giderebilmesi için çok önemlidir. Bu durum hem ailesi hem de engelli bireyler açısından pozitif bir özgüven oluşturmakta, kaygı ve stres durumunu minimize ederek, engelli bir birey için fedakârca zaman ayıran aile üyelerinin de zaman sorunsalını daha aza indirmektedir. Erişilebilir mekanlar sayesinde refakatçiye gerek duymadan özgür bir birey olarak ihtiyaçlarını giderebilen engelli birey ya da çocuk özgüven duygusunu kazanacak, çocuğunun kendine duyduğu özgüvenle kendi ihtiyaçlarını özgürce giderebildiğini gören aile üyesinin ise kaygı düzeyi düşecektir. Böylece hayatın içine özgürce dahil olabilen engelli bireyler ve aileleri için pozitif anlamda psikososyal destek sağlanmış olacaktır.

Eğitim yapılarında dikkat edilmesi gereken tasarım ilkelerini başlıklar halinde kısaca incelersek;

Koridorlar: Koridorda tekerlekli sandalye ile 90° dönüş hareketinin rahatça gerçekleştirilebilmesi amacıyla, koridor genişliği en az 120 cm olarak belirlenmelidir. Görme Engelliler için sarı uyarıcı yüzeylerin koridorlarda yön değiştirme yönlerine göre sürekliliği sağlanmalıdır. Koridorlarda Görme Engelliler için Braille Alfabeli tabelalar ve kabartmalı kat planları bulunmalıdır (Aile Sos. Hiz. Bak. Erş. Klz, 2024).

Rampalar: Yürüyüş güzergâhlarında 1,3 cm'den fazla kot farkı olması durumunda, bu farkın aşılabilmesi için rampa inşa edilmesi gerekmektedir. Rampa kullanımı, erişilebilirlik açısından öncelikli bir çözümdür. Rampalar, bahçe girişleri, bahçe yolları, bina girişleri, bina içerisindeki yatay ve dikey dolaşım alanları ile gerekli görülen diğer tüm alanlarda uygulanmalıdır. Güvenli ve bağımsız kullanımın sağlanabilmesi için rampaların tüm boyutları, özellikleri ve donanımları ilgili standartlara uygun olmalıdır. Rampanın net genişliği, koruma bordürleri ve tırabzanlar hariç en az 100 cm olmalı; ayrıca rampanın başlangıç ve bitiş noktalarında 150x150 cm ölçülerinde dinlenme ve manevra alanları sağlanmalıdır. (Aile Sos. Hiz. Bak. Erş. Klz, 2024).

Asansörler: Asansör kabinleri, tekerlekli sandalye kullanıcılarının ihtiyaçlarına uygun ölçülerde olmalıdır. İlgili mevzuat, kabin içi minimum ölçülerini 120 cm x 150 cm olarak belirlemiştir.

Asansör kabin kapısının ölçüsü minimum 90 cm.ve asansör içi düğmelerin Braille alfabeli ve kabartmalı olması gereklidir (Aile Sos. Hiz. Bak. Erş. Klz, 2024).

Giriş Kapıları: Bina giriş kapısının türü ne olursa olsun, genişliği en az 100 cm olacak şekilde tasarlanmalıdır. Döner kapı kullanılması durumunda, döner kapının yanında en az 100 cm genişliğinde, düz tipte alternatif bir giriş kapısı bulunmalıdır. Kapı açık konumdayken, bina girişinde hem iç hem de dış tarafta en az 150x150 cm boyutlarında manevra alanı sağlanmalıdır (Aile Sos. Hiz. Bak. Erş. Klz, 2024).

İç Kapılar: Tekerlekli sandalye kullanan öğrencilerin erişimini sağlamak amacıyla kapılar yeterli genişlikte tasarlanmalı ve giriş çıkışlarda güvenliği tehdit eden eşikler bulundurulmamalıdır. Kapının şekli ne olursa olsun (menteşeli, sürgülü, katlanabilir) kapı temiz geçiş genişliği tekerlekli sandalyenin geçişi için 90 cm. den az olamaz (Aile Sos. Hiz. Bak. Erş. Klz, 2024).

Pencereler ve Cam Yüzeyler: Açılır pencerelerin kol yüksekliği Şekil 16'da modellendiği gibi yerden 80 cm ile 110 cm aralığında olmalı ve fazla güç gerektirmeden kolayca açılabilmelidir (Aile Sos. Hiz. Bak. Erş. Klz, 2024).

Engelli Tuvaletleri: Erişilebilir tuvalet tasarımlarında, klozet, lavabo ve donanımlar dışında en az 150 cm çapında boşluk sağlanması zorunludur. Acil durum çağrı aparatı, klozetin iki

yanından tavandan sarkacak şekilde ve tuvaletin tüm duvarlarında, yerden 30-50 cm yükseklikte konumlandırılmalı; ip çekilerek aktif hale getirilebilmelidir. (Aile Sos. Hiz. Bak. Erş. Klz, 2024)

Engelli Otoparkları: Transfer alanı ile birlikte tasarlanan engelli park yerlerinin her biri, en az 400 cm genişliğinde olmalıdır. Bu ölçü, park halindeki araçtan yardımcı cihazlara güvenli transferi sağlamaya yöneliktir. Ortak manevra alanı bulunan iki engelli park yerinde ise, her bir park alanı en az 250 cm genişliğinde ve ortasında en az 150 cm genişliğinde ortak bir transfer alanı bulunmalıdır. (Aile Sos. Hiz. Bak. Erş. Klz, 2024)

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırma, diğer engel gruplarına göre daha fazla olan bedensel (ortopedik) ve görme engelli bireylerin eğitim faaliyetlerine erişimde yaşadıkları güçlükleri ortaya koymayı ve eğitim yapılarından duydukları beklentileri incelemeyi; aile üyelerinden bir refakatçiye ihtiyaç duymaksızın bağımsız ve özgüvenli bir biçimde hareket edebilmelerine olanak tanımayı ve bu doğrultuda ailelerin kaygı düzeylerini en aza indirmeyi hedeflemektedir. Bu amaçla, eğitim yapılarının bedensel ve görme engelli bireyler açısından fiziksel uygunluğuna ilişkin tespitlerde bulunmaktadır.

2.2. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Araştırma kapsamında öncelikle literatür taraması yapılmıştır. Engelli Bireylerin Eğitim yapılarında kolaylıkla erişim sağlayabilmeleri için gerekli mekânsal tasarım kriterleri incelenmiştir. Bu bağlamda engellilere yaşadığımız il olan Afyonkarahisar ilinde erişim sağladıkları eğitim yapılarıyla ilgili bir anket çalışması yapılmıştır.

Ankete katılım noktasında Altı Nokta Körler Derneği Afyonkarahisar Şubesi ve Sakatlar Federasyonu Afyonkarahisar Şubesi engelli üyelerinden destek alınmıştır. Ankete katılım için daha çok engelli bireye ulaşmak istenilmiş olsa da engelli bireylere erişmenin, sağlıklı bireylere erişiminden çok daha zor olduğundan ulaşılan katılımcı sayısının daha az olması bu araştırmanın sınırlılıklarındandır.

2.3. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada nicel araştırma yöntemi benimsenmiş ve bu bağlamda önce literatür taraması yöntemi yapılmış daha sonra anket tekniği ile sahadan veri toplanmış. Nicel araştırmalar pozitivist paradigmayı ve istatistiksel tekniklerini merkeze alır (Garip, 2023:2). Nicel araştırmalarda kullanılan en yaygın teknik ise ankettir. Anket sonucu elde edilen veriler istatistiksel analizlere imkân vermekte, bu durumda genellemelere ulaşmaya mümkün kılmaktadır (Kuş, 2012:59). Bu bağlamda konu ile ilgili daha önce yapılmış akademik çalışmalar, kitaplar, makaleler, yerli ve yabancı yazılı kaynaklar sistematik biçimde incelenmiştir. Kaynak incelemeleri neticesinde “Erişilebilir bir eğitim yapısı; zamanının çoğunu okulda geçiren engelli bir birey ya da çocuğun kendi ihtiyaçlarını aile üyelerinden bir refakatçiye gerek duymaksızın bağımsız bir birey olarak giderebilmesi için büyük önem arz etmektedir” hipotezinden yola çıkılarak 20 sorudan oluşan bir anket formu düzenlenmiştir. Anket çalışmasına yönelik Etik Kurul başvurusu yapılmış, 20.11.2024 tarihinde ise Afyon Kocatepe Üniversitesi tarafından Etik Kurul onayı alınmıştır.

Ayrıca, araştırmanın saha boyutunu oluşturan anket çalışması 20 Nisan 2025 – 20 Mayıs 2025 tarihleri arasında hem yüz yüze hem de çevrim içi yöntemlerle gerçekleştirilmiştir. Toplamda 85 görme ve bedensel engelli bireye 20 sorudan oluşan anket uygulanmıştır. Soruların ilk bölümünde katılımcıların cinsiyet ve yaş dağılımları gibi demografik özelliklerini belirlemeye yönelik ifadeler yer alırken; devamında Afyonkarahisar ilindeki eğitim yapılarında karşılaştıkları erişilebilirlik sorunlarına ilişkin ipuçları elde etmeyi amaçlayan sorular yöneltilmiştir.

Erişilebilir bir eğitim yapısı; zamanının çoğunu okulda geçiren engelli bir birey ya da çocuğun kendi ihtiyaçlarını aile üyelerinden bir refakatçiye gerek duymaksızın bağımsız bir birey olarak giderebilmesi için büyük önem arz etmektedir

2.4. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Anket yapmak için, engelli bireylere erişimimiz sağlıklı bireylere erişmemizden çok daha zor olduğundan sebeple; Afyonkarahisar ilinde bulunan Altı Nokta Körler Derneği ve Sakatlar Federasyonu ile görüşme yapılarak, kolaylıkla erişebileceğimiz, Afyonkarahisar ilinde bulunan çoğu Altı Nokta Körler Derneği ve Sakatlar Federasyonu Afyonkarahisar şubesine kayıtlı engelli bireyler olmak üzere amaçlı örneklem olarak da seçilen 85 görme ve bedensel engelli birey örneklem olarak belirlenmiştir.

2.5 Araştırma Verilerinin Analizi

Veriler, SPSS Statistics 25.0 ile analiz edilerek, ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik testleri gerçekleştirilmiş ve anket sorularına ait frekans analizleri, dağılım tabloları ile grafikler oluşturulmuştur. Ayrıca, Ki-kare testi ile korelasyon analizi yapılarak anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir.

3. Bulgular ve Değerlendirmeler

Araştırmanın bu bölümünde, anket çalışmasıyla toplanan verilerin bulguları detaylı olarak ele alınmaktadır.

3.1. Anket Formuna İlişkin Geçerlilik Ve Güvenilirlik Analizi Sonuçları

Araştırmada kullanılan anket formu Ek 1’de yer almaktadır. Anket Formunun yapısını ve geçerliliğini değerlendirmek için toplanan veriler, tek faktörlü model sınırlandırması altında analitik faktör analizine tabi tutulmuştur. İlk aşamada, anket maddelerinin faktör yükleri incelenmiş ve 0,30’un altında faktör yükü olan 1, 2, 4, 5, 9, 10, 16, 18, 19 ve 20 numaralı maddeler analiz dışı bırakılmıştır. Geriye kalan 10 madde ile analiz tekrarlanmış ve sonuçlar Tablo 1.’de sunulmuştur.

Tablo 1. : Afyonkarahisar Eğitim Yapılarında Engellilerin Erişilebilirliğine İlişkin Analitik Faktör Analizi Bulguları

Madde No		Faktör Yüğü
3	Afyonkarahisar’da bulunan eğitim yapılarını Erişilebilirlik açısından yeterli buluyor musunuz?	,594
6	Afyonkarahisar’da bulunan eğitim yapılarındaki engelli rampaları erişilebilirlik açısından yeterli mi?	,757
7	Afyonkarahisar’da bulunan eğitim yapılarında engelli rampası olmadığı durumda engelli asansörünü (lift) çalışır halde buluyor musunuz?	,589
8	Engelli rampalarının başlangıç ve bitişinde 150*150 lik manevra alanları bulunuyor mu?	,717
11	Koridorlarda bulunan bilgilendirici tabelalar görme engelliler için Braille alfabesiyle yazılmış olması ve kabartmalı kat planları erişilebilirlik için önemli mi?	,700
12	Afyonkarahisar’da bulunan eğitim yapılarında engelli tuvaleti gereksiniminiz sağlanıyor mu?	,724
13	Engelli tuvaletlerinde engelli ihtiyaçlarını içeren ölçülere göre klozet, lavabo ve hareketli, hareketsiz demir tutunma çubukları, eğimli ayna vb. tefrişatlar eksiksiz bulunuyor mu?	,766

14	Engelli tuvaletlerinde iple çekmeli acil çağrı butonlarını gerekli buluyor musunuz?	,693
15	Engelli tuvaletlerinde bulunan alt yüzüne kadar net en az 75 cm, ön üst yüzüne kadar en fazla 86 cm yüksekliğinde ve en az 20,5 cm derinliğinde diz boşluğu bulunan lavabo erişilebilirliğiniz açısından yeterli mi?	,569
17	Asansör Kabin Genişliğinin (Tekerlekli Sandalye Kullanıldığı Durumlarda) erişilebilirliğiniz açısından hangi ölçülerde olmasını istersiniz	,545
Varyans Değeri: % 52,90		

Ankette yer alan maddelerin faktör yükleri 0,545 ile 0,766 arasında değişim göstermiştir. Analiz, tek faktörlü model çerçevesinde gerçekleştirilmiş olup, bu model kapsamında açıklanan varyans oranı %52,90 olarak belirlenmiştir. Bu durum, anket formunda yer alan maddelerin yaklaşık yarısının toplam varyansı açıkladığını göstermektedir. Tablo 2’de yer alan Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterlilik katsayısı 0,773 olarak hesaplanmıştır. KMO değerinin 0,50’nin üzerinde olması, toplanan verilerin faktör analizi için yeterli örneklem büyüklüğüne sahip olduğunu göstermektedir (Kalaycı, 2005). Ayrıca, Bartlett küresellik testi verilerin faktör analizine uygunluğunu test etmek amacıyla uygulanmıştır. Test sonucu elde edilen p değeri 0,05’in altında bulunmuş ve bu da verilerin faktör analizine uygun olduğunu göstermiştir. Bu sonuçlar, kullanılan anket formunun yapısal geçerliliğinin ve analizlerin güvenilirliğinin yüksek olduğunu desteklemektedir.

Tablo 2. Kaiser-Meyer-Olkin ve Bartlett’s Testi Sonuçları

Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterliliğinin Ölçümü		,773
Ki-kare Değeri		240,064
Bartlett’s Küresellik Testi	Sd	45
	p	<,001

(p<0.05)

Faktör analizi tamamlandıktan sonra, 10 maddeye ilişkin madde-toplam korelasyonları (geçerlilik katsayıları) incelenmiştir. 14. maddenin madde-toplam korelasyonunun 0,30’un altında olması nedeniyle ölçekten çıkarılmış ve analiz, kalan 9 madde üzerinden tekrarlanmıştır. Tablo 3’e göre, geriye kalan 9 maddenin madde-toplam korelasyon değerleri 0,358 ile 0,674 arasında değişmektedir.

Tablo 3. Anket Formunun Madde Toplam Korelasyonuna İlişkin Değerleri

Madde No		Madde Toplam Korelasyonu
3	Afyonkarahisar’da bulunan eğitim yapılarını Erişilebilirlik açısından yeterli buluyor musunuz?	0,471
6	Afyonkarahisar’da bulunan eğitim yapılarındaki engelli rampaları erişilebilirlik açısından yeterli mi?	0,674
7	Afyonkarahisar’da bulunan eğitim yapılarında engelli rampası olmadığı durumda engelli asansörünü (lift) çalışır halde buluyor musunuz?	0,504
8	Engelli rampalarının başlangıç ve bitişinde 150*150’lik manevra alanları bulunuyor mu?	0,623
11	Koridorlarda bulunan bilgilendirici tabelalar görme engelliler için Braille alfabesiyle yazılmış olması ve kabartmalı kat planları erişilebilirlik için önemli mi?	0,358
12	Afyonkarahisar’da bulunan eğitim yapılarında engelli tuvaleti gereksiniminiz sağlanıyor mu?	0,607
13	Engelli tuvaletlerinde engelli ihtiyaçlarını içeren ölçülere göre klozet, lavabo ve hareketli, hareketsiz demir tutunma çubukları, eğimli ayna vb. tefrişatlar eksiksiz bulunuyor mu?	0,651
15	Engelli tuvaletlerinde bulunan alt yüzüne kadar net en az 75 cm, ön üst yüzüne kadar en fazla 86 cm yüksekliğinde ve en az 20,5 cm derinliğinde diz boşluğu bulunan lavabo erişilebilirliğiniz açısından yeterli mi?	0,446
17	Asansör Kabin Genişliğinin (Tekerlekli Sandalye Kullanıldığı Durumlarda) erişilebilirliğiniz açısından hangi ölçülerde olmasını istersiniz?	0,465

Çalışmada kullanılan anket formunun güvenilirliği, Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı ile test edilmiştir. Bu katsayı, maddelerin birbiriyle tutarlılığını ölçmekte ve 0 ile 1 arasında değer

almaktadır. Alfa katsayısının 1'e yaklaşması, anket formunun yüksek güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir. Yapılan analizde 9 maddeden oluşan anket formu maddeleri için Cronbach Alfa değeri 0,826 olarak bulunmuş, bu sonuç da anket formunun yüksek düzeyde iç tutarlılığa sahip olduğunu ortaya koymuştur.

3.2. Engelli Bireylerin Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Bulgular

Anket için Afyonkarahisar ilinde bulunan çoğu Altı Nokta Körler Derneği ve Sakatlar Federasyonu Afyonkarahisar şubesine kayıtlı engelli bireyler olmak üzere rastlantısal olarak da seçilen görme ve bedensel engelli bireyle gerçekleştirilmiştir. Ankete 85 kişilik bir katılım sağlanmıştır.

Tablo 4. Katılımcıların Cinsiyet Dağılımına İlişkin Yüzde Frekans Dağılımı

		n	%
Cinsiyet	Kadın	31	36,5
	Erkek	54	63,5

85 Engelli birey üzerinden yapılan ankette katılımcıların %63,5'i erkek ve %36,5'i kadın olarak ölçülmüştür. Erkek katılımcı sayısı 54 ve kadın katılımcı sayısı 31 olarak görülmüştür. Erkek katılımcı sayısı kadın katılımcı sayısına oranla daha fazladır.

Tablo 5. Katılımcıların Yaş Aralığına İlişkin Yüzde Frekans Tablosu

		n	Yüzdesi
Yaş Aralığı Dağılımı	18 yaş altı	4	4,7
	18-24 yaş arası	6	7,1
	25-34 yaş arası	12	14,1
	35-44 yaş arası	32	37,6
	45-54 yaş arası	19	22,4
	54 yaş üzeri	12	14,1

Ankete her yaş aralığı düzeyinde katılımın olduğu görülmüştür. Araştırmaya en yoğun katılımın 35-44 yaş grubundan, en düşük katılımın ise 18 yaş altı bireylerden geldiği tespit edilmiştir.

3.3. Afyonkarahisar'da Bulunan Eğitim Yapılarında Engellilerin Erişilebilirliğine İlişkin Analizlere Göre Bulgular

Tablo 6. Katılımcıların Eğitim yapılarına ilişkin yüzde Frekans dağılım tablosu

		N	Yüzde
Afyonkarahisar'da bulunan eğitim yapılarını Erişilebilirlik açısından yeterli buluyor musunuz?	Yeterli	7	8,2
	Kısmen Yeterli	40	47,1
	Yetersiz	38	44,7

Katılımcıların %47,1'i Afyonkarahisar'da bulunan eğitim yapılarını erişilebilirlik açısından kısmen yeterli bulurken, % 44,7' si yetersiz, %8,2'si ise yeterli bulmaktadır.

Tablo 7. Katılımcıların Eğitim yapılarına ilişkin yüzde Frekans dağılım tablosu

		N	Yüzde
Afyonkarahisar'da bulunan eğitim yapılarında refakatçi olmadan erişim sağlayabiliyor musunuz?	Sağlayabiliyorum	21	24,7
	Kısmen	27	31,8
	Sağlayabiliyorum	37	43,5
	Sağlayamıyorum		

Katılımcıların %43,5'i Afyonkarahisar'da bulunan eğitim yapılarında refakatçi olmadan erişim sağlayamadığını söylerken, %31,8 'i kısmen sağlayabildiğini, %24,7'si ise sağlayabildiğini söylemektedir.

Tablo 8. Katılımcıların Eğitim yapılarına ilişkin yüzde Frekans dağılım tablosu

		N	Yüzde
Doğru Buluyorum		20	23,5

Yalnızca refakatçiyle erişim sağlanabilir algısını doğru buluyor musunuz?	Kısmen Doğru	21	24,7
	Buluyorum	44	51,8

Katılımcıların %51,8'i yalnızca refakatçiyle erişim sağlanabilir algısını doğru bulmazken, %24,7'si kısmen doğru buluyorum, %23,5'i ise doğru buluyorum cevabını vermiştir.

Tablo 9. Katılımcıların Eğitim yapılarına ilişkin yüzde Frekans dağılım tablosu

		N	Yüzde
Afyonkarahisar'da bulunan eğitim yapılarındaki engelli rampaları erişilebilirlik açısından yeterli mi?	Yeterli	10	11,8
	Kısmen Yeterli	26	30,6
	Yeterli Değil	49	57,6

Katılımcıların % 57,6'sı Afyonkarahisar'da bulunan eğitim yapılarındaki engelli rampalarını erişilebilirlik açısından yeterli bulmazken, %30,6'sı bazen yeterli bulunduğunu, % 11,8'i ise yeterli bulunduğunu söylemektedir.

Tablo 10. Katılımcıların Eğitim yapılarına ilişkin yüzde Frekans dağılım tablosu

		N	Yüzde
Afyonkarahisar'da bulunan eğitim yapılarında engelli rampası olmadığı durumda engelli asansörünü (lift) çalışır halde buluyor musunuz?	Buluyorum	9	10,6
	Bazen buluyorum	33	38,8
	Bulamıyorum	41	48,2
	Cevaplamayan	2	2,4

Katılımcıların %48,2'si Afyonkarahisar'da bulunan eğitim yapılarında engelli rampası olmadığı durumda engelli asansörünü çalışır halde bulamadığını, %38,8'si nadiren bulunduğunu, %10,6'sı ise bulabildiğini söylerken, %2,4'ü bu soruyu cevaplamamıştır.

Tablo 11. Katılımcıların Eğitim yapılarına ilişkin yüzde Frekans dağılım tablosu

		N	Yüzde
Engelli rampalarının başlangıç ve bitişinde 150*150'lik manevra alanları bulunuyor mu?	Çoğunda Bulunuyor	11	12,9
	Nadiren Bulunuyor	43	50,6
	Bulunmuyor	30	35,3
	Cevaplamayan	1	1,2

Katılımcıların %50,6'sının “engelli rampalarının başlangıç ve bitişinde 150*150'lik manevra alanları bulunuyor mu?” sorusuna nadiren bulunuyor cevabını verdiği görülürken, %35,3'ünün bulunmuyor, % 12,9'unun ise çoğunda bulunuyor cevabını verdiği, %1,2'sinin ise soruyu cevaplamadığı görülmüştür.

Tablo 12. Katılımcıların Eğitim yapılarına ilişkin yüzde Frekans dağılım tablosu

		N	Yüzde
Afyonkarahisar'da bulunan eğitim yapılarında yatay sirkülasyondaki (koridorlardaki) geçiş ve manevra alanları erişilebilirliğiniz açısından hangi ölçülerde olmalı?	150 cm den az	12	14,1
	150 cm	26	30,6
	150 cm den fazla	47	55,3

Katılımcıların %55,3'ü “Afyonkarahisar'da bulunan eğitim yapılarında yatay sirkülasyondaki (koridorlardaki) geçiş ve manevra alanları erişilebilirliğiniz açısından hangi ölçülerde olmalı?” sorusuna 150 cm.' den fazla cevabını verirken, %30,6'sı 150 cm %14,1', 150 cm.' den az cevabını vermiştir.

Tablo 13. Katılımcıların Eğitim yapılarına ilişkin yüzde Frekans dağılım tablosu

		N	Yüzde
Afyonkarahisar'da eğitim yapılarında yatay sirkülasyondaki (koridorlardaki) zeminlerde görme engellilerin erişimini sağlayan sarı noktalar bulunuyor mu?	Bulunuyor	11	12,9
	Bazen Bulunuyor	52	61,2
	Bulunmuyor	21	24,7
	Cevaplamayan	1	1,2

Katılımcıların yüzde %61,2 'sinin “Afyonkarahisar'da eğitim yapılarında yatay sirkülasyondaki (koridorlardaki) zeminlerde görme engellilerin erişimini sağlayan sarı noktalar bulunuyor mu?”

sorusuna bazen bulunuyor cevabını verdiği görülürken, %24,7'sinin bulunmuyor, %12,9'unun ise bulunuyor cevabını verdiği görülmüştür.

Tablo 14. Katılımcıların Eğitim yapılarına ilişkin yüzde Frekans dağılım tablosu

		N	Yüzde
Koridorlarda bulunan bilgilendirici tabelalar görme engelliler için Braille alfabesiyle yazılmış olması ve kabartmalı kat planları erişilebilirlik için önemli mi?	Önemli	68	80,0
	Kısmen Önemli	10	11,8
	Önemli Değil	5	5,9
	Cevaplamayan	2	2,4

Katılımcıların %80'i koridorlarda bulunan bilgilendirici tabelaların görme engelliler için Braille alfabesiyle yazılmış olması ve kabartmalı kat planlarını erişilebilirlik açısından önemli görürken, %11,8'i kısmen önemli görmüş , %5,9'u önemli görmemiş, %2,4'ü ise soruyu cevaplandırmamıştır.

Tablo 15. Katılımcıların Eğitim yapılarına ilişkin yüzde Frekans dağılım tablosu

		N	Yüzde
Afyonkarahisar'da bulunan eğitim yapılarında engelli tuvaleti gereksiniminiz sağlanıyor mu?	Sağlanıyor	20	23,5
	Kısmen Sağlanıyor	42	49,4
	Sağlanmıyor	23	27,1

Katılımcıların %49,4'ü Afyonkarahisar'daki Eğitim yapılarında engelli tuvaleti gereksiniminiz sağlanıyor mu sorusuna kısmen sağlanıyor cevabını verirken, %27,1'i sağlanmıyor, %23,5'i sağlanıyor cevabını vermiştir.

Tablo 16. Katılımcıların Eğitim yapılarına ilişkin yüzde Frekans dağılım tablosu

		N	Yüzde
Engelli tuvaletlerinde engelli ihtiyaçlarını içeren ölçülere göre klozet, lavabo ve hareketli, hareketsiz demir tutunma çubukları, eğimli ayna vb. tefrişatlar eksiksiz bulunuyor mu?	Bulunuyor	20	23,5
	Her zaman Değil	46	54,1
	Bulunmuyor	17	20,0
	Cevaplamayan	2	2,4

Engelli tuvaletlerinde engelli ihtiyaçlarını içeren tefrişatlar eksiksiz bulunuyor mu sorusuna katılımcıların %54,1'i her zaman değil , %23,5'i bulunuyor, %20 'si bulunmuyor cevabını verdiği görülürken, % 2,4'ü bu soruyu cevaplamamıştır.

Tablo 17. Katılımcıların Eğitim yapılarına ilişkin yüzde Frekans dağılım tablosu

		N	Yüzde
Engelli tuvaletlerinde ipe çekmeli acil çağrı butonlarını gerekli buluyor musunuz?	Gerekli	69	81,2
	Her zaman Değil	12	14,1
	Gerekli Değil	4	4,7

Katılımcıların %81,2'si engelli tuvaletlerinde ipe çekmeli acil çağrı butonunu gerekli bulurken, %14,1'i her zaman değil , %4,7'si ise gerekli değil cevabını vermiştir.

Tablo 18. Katılımcıların Eğitim yapılarına ilişkin yüzde Frekans dağılım tablosu

		N	Yüzde
Engelli tuvaletlerinde yer alan lavabonun, alt yüzeye kadar net en az 75 cm yükseklik, ön üst kenara kadar en fazla 86 cm yükseklik ve en az 20,5 cm derinliğe sahip diz boşluğu ile tasarlanmış olması erişilebilirliğiniz açısından yeterli mi?	Yeterli	24	28,2
	Kısmen Yeterli	37	43,5
	Yeterli Değil	23	27,1
	Cevaplamayan	1	1,2

Katılımcıların %43,5'i engelli tuvaletlerinde yer alan lavabonun, alt yüzeye kadar net en az 75 cm yükseklik, ön üst kenara kadar en fazla 86 cm yükseklik ve en az 20,5 cm derinliğe sahip diz boşluğu ile tasarlanmış olması erişilebilirliğiniz açısından yeterli mi sorusuna kısmen yeterli cevabını verdiği görülürken, yüzde 28,2'si yeterli, %27,1'i yeterli değil cevabını vermiştir. %1,2'si ise soruyu cevaplamamıştır.

Tablo 19. Katılımcıların Eğitim yapılarına ilişkin yüzde Frekans dağılım tablosu

		N	Yüzde
Afyonkarahisar'da bulunan eğitim yapılarında düşey sirkülasyonda asansörü gerekli buluyor musunuz?	Gerekli	64	75,3
	Herzaman Değil	15	17,6
	Gerekli Değil	6	7,1

Katılımcıların %75,3'ü "Afyonkarahisar'da bulunan eğitim yapılarında düşey sirkülasyonda asansörü gerekli buluyor musunuz?" sorusuna gerekli cevabını verirken, %17,6' sının her zaman değil, %7,1'inin gerekli değil cevabını verdiği görülmüştür.

Tablo 20. Katılımcıların Eğitim yapılarına ilişkin yüzde Frekans dağılım tablosu

		N	Yüzde
Asansör Kabin Genişliğinin (Tekerlekli Sandalye Kullanıldığı Durumlarda) erişilebilirliğiniz açısından hangi ölçülerde olmasını istersiniz?	120*150	52	61,2
	95*140	14	16,5
	100*125	18	21,2
	Cevaplamayan	1	1,2

Katılımcıların %61,2' si asansör kabin genişliğinin 120*150cm ölçülerinde olmasını isterken, %21,2'si 100*125 cm ölçülerin, %16,5'i ise 95*140 cm yeterli olduğunu düşünmektedir.

Tablo 21. Katılımcıların Eğitim yapılarına ilişkin yüzde Frekans dağılım tablosu

		N	Yüzde
Afyonkarahisar'da erişim sağladığınız eğitim yapılarında merdivenlerdeki küpeşte yüksekliği erişilebilirliğiniz açısından hangi ölçülerde olmalı?	90 cm	38	44,7
	90 cm den az	26	30,6
	90 cm den yüksek	21	24,7

Katılımcıların %44,7'si "Afyonkarahisar'da erişim sağladığınız eğitim yapılarında merdivenlerdeki küpeşte yüksekliği erişilebilirliğiniz açısından hangi ölçülerde olmalı?" sorusuna 90 cm cevabını verirken, %30,6'sı 90 cm'den az, %24,7'si 90 cm' den fazla olmalı cevabını vermiştir.

Tablo 22. Katılımcıların Eğitim yapılarına ilişkin yüzde Frekans dağılım tablosu

		N	Yüzde
Afyonkarahisar'da bulunan eğitim yapılarında 250+150=400 cm şeklinde oluşturulan engelli otoparkları mevcut mu?	Mevcut	11	12,9
	Kısmen Mevcut	47	55,3
	Mevcut Değil	25	29,4
	Cevaplamayan	2	2,4

Katılımcıların %55,3'ü "Afyonkarahisar'da bulunan eğitim yapılarında 250+150=400 cm şeklinde oluşturulan engelli otoparkları mevcut mu?" sorusuna kısmen mevcut cevabını verirken, %29,4'ü mevcut değil, %12,9'u mevcut cevabını vermiştir.

Tablo 23. Katılımcıların Eğitim yapılarına ilişkin yüzde Frekans dağılım tablosu

		N	Yüzde
Afyonkarahisar'da erişim sağladığınız eğitim yapılarında kapı kanatı ölçüleri rahat geçiş ve erişilebilirliğiniz açısından hangi ölçülerde olmalı?	150 cm den az	11	12,9
	150 cm	29	34,1
	150 cm den fazla	42	49,4
	Cevaplamayan	3	3,5

Katılımcıların %49,4'ü Afyonkarahisar'da erişim sağladığınız eğitim yapılarında kapı kanatı ölçüleri rahat geçiş ve erişilebilirliğiniz açısından hangi ölçülerde olmalı sorusuna 150 cm.'den fazla cevabını verirken, %34,1'i 150 cm., %12,9'u 150 cm.'den az cevabın vermiştir.

3.4. Afyonkarahisar'da Bulunan Eğitim Yapılarında Engellilerin Erişilebilirliğine Yönelik Engellilerin Cinsiyetlerine İlişkin Bulgular:

Tablo 24. Afyonkarahisar'daki eğitim yapılarında yatay sirkülasyondaki (koridorlardaki) zeminlerde görme engellilerin erişimini sağlayan sarı noktalar bulunuyor mu? Sorusuna ilişkin Ki-kare Değeri

		CİNSİYET			
		KADIN		ERKEK	
		n	%	n	%
10	Önemli	1	3,2	10	18,9
	Kısmen Önemli	24	77,4	28	52,8

Önemli Değil	6	19,4	15	28,3
Toplam	31	100,0	53	100,0

Ki-kare değeri: 6,191; sd:2; p:,045

Buna göre cinsiyet farklılığına göre “Afyonkarahisar’daki eğitim yapılarında yatay sirkülasyondaki (koridorlardaki) zeminlerde görme engellilerin erişimini sağlayan sarı noktalar bulunuyor mu? İlgili soruya verilen yanıtlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark belirlenmiştir. ($p<0,05$).

Tablo 25. Afyonkarahisar'da bulunan eğitim yapılarını Erişilebilirlik açısından yeterli buluyor musunuz? Sorusuna İlişkin Ki-kare Değeri

		CİNSİYET			
		KADIN		ERKEK	
		n	%	n	%
3	Yeterli	3	9,7	4	7,4
	Kısmen Yeterli	13	41,9	27	50,0
	Yetersiz	15	48,4	23	42,6
	Toplam	31	100,0	54	100,0

Ki-kare değeri: ,543; sd:2; p:,762

Veriler doğrultusunda, katılımcıların cinsiyetlerine göre Afyonkarahisar’daki eğitim yapılarının erişilebilirliğine ilişkin değerlendirmeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir. ($p>0,05$)

3.5. Afyonkarahisar’da Bulunan Eğitim Yapılarında Engellilerin Erişilebilirliğine Yönelik Engellilerin Yaş Dağılımına İlişkin Bulgular

Tablo 26. Engelli rampalarının başlangıç ve bitişinde 150*150’lik manevra alanları bulunuyor mu? Sorusuna İlişkin Ki-kare Değeri

		YAŞ ARALIĞI											
		18 yaş altı		18-24 yaş arası		25-34 yaş arası		35-44 yaş arası		45-54 yaş arası		56 yaş üzeri	
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
8	150 cm den az	0	0,0	0	0,0	0	0,0	5	15,6	6	33,3	0	0,0
	150 cm	2	50,0	3	50,0	10	83,3	18	56,3	5	27,8	5	41,7
	150 cm den fazla	2	50,0	3	50,0	2	16,7	9	28,1	7	38,9	7	58,3
	Toplam	4	100,0	6	100,0	12	100,0	32	100,0	18	100,0	12	100,0
Ki-kare değeri: 19,040; sd:10; p:,040													

Buna göre yaş aralığına göre “Engelli rampalarının başlangıç ve bitişinde 150*150’lik manevra alanları bulunuyor mu?” Sorusuna ilişkin değerlendirmeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlemlenmiştir. ($p<0,05$).

Tablo 27. Asansör Kabin Genişliğinin (Tekerlekli Sandalye Kullanıldığı Durumlarda) erişilebilirliğiniz açısından hangi ölçülerde olmasını istersiniz? Sorusuna İlişkin Ki-kare Değeri

		YAŞ ARALIĞI											
		18 yaş altı		18-24 yaş arası		25-34 yaş arası		35-44 yaş arası		45-54 yaş arası		56 yaş üzeri	
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
17	120*150	3	75,0	5	83,3	9	75,0	20	62,5	7	36,8	8	72,7
	95*140	0	0,0	0	0,0	1	8,3	4	12,5	9	47,4	0	0,0
	100*125	1	25,0	1	16,7	2	16,7	8	25,0	3	15,8	3	27,3
	Toplam	4	100,0	6	100,0	12	100,0	32	100,0	18	100,0	11	100,0

Ki-kare değeri: 18,967; sd:10; p:.041

Buna göre yaş aralığına göre Asansör Kabin Genişliğinin (Tekerlekli Sandalye Kullanıldığı Durumlarda) erişilebilirliğiniz açısından hangi ölçülerde olmasını istersiniz? Sorusuna ilişkin değerlendirmeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlemlenmiştir. ($p<0,05$).

Tablo 28. Afyonkarahisar'da bulunan eğitim yapılarında refakatçi olmadan erişim sağlayabiliyor musunuz? Sorusuna ilişkin Ki-kare Değeri

		YAŞ ARALIĞI											
		18 yaş altı		18-24 yaş arası		25-34 yaş arası		35-44 yaş arası		45-54 yaş arası		56 yaş üzeri	
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
4	Sağlayabiliyorum	0	0,0	0	0,0	6	50,0	6	18,8	6	31,6	3	25,0
	Kısmen Sağlayabiliyorum	1	25,0	1	16,7	2	16,7	14	43,8	6	31,6	3	25,0
	Sağlayamıyorum	3	75,0	5	83,3	4	33,3	12	37,5	7	36,8	6	50,0
	Toplam	4	100,0	6	100,0	12	100,0	32	100,0	19	100,0	12	100,0
Ki-kare değeri: 13,329; sd:10; p:;206													

Ki-kare değeri: 13,329; sd:10; p:206

Buna göre yaş dağılımına göre Afyonkarahisar'da bulunan eğitim yapılarında refakatçi olmadan erişim sağlayabiliyor musunuz? Sorusuna ilişkin değerlendirmeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir. ($p>0,05$)

5. Sonuç ve Öneriler

Araştırma Bulgularına göre ankete katılan engelli bireylerin;

Sadece %8,2 'si Afyonkarahisar'da bulunan eğitim yapılarını erişilebilir bulurken, kalan yüzde kısmında ise kısmen ve yetersiz cevapları yer almaktadır. Katılımcıların büyük çoğunluğu erişilebilirlik anlamında Afyonkarahisar'daki eğitim yapılarını yetersiz bulmaktadır.

%43,5'i Afyonkarahisar'da bulunan eğitim yapılarında refakatçi olmadan erişim sağlayamadığını ifade ederken geriye kalan yüzde kısmen ve sağlayabiliyorum şeklinde cevap vermiştir. Engelli bir bireyin eğitim yapısında erişim sağlamak için refakatçiye ihtiyaç duyması o yapının erişilebilir olmadığı en büyük göstergesidir. %51,8'i yalnızca refakatçiyle erişim sağlanabilir algısını doğru bulmadığını ifade ederken geriye kalanlar kısmen ya da doğru buluyorum cevabını vermiştir. Engelli bir bireyde tıpkı engelsiz bir birey gibi kendi gücüyle hayatını özgürce devam ettirebilmek ister. Erişilebilir yapılar refakatçiye gerek duyulmaksızın engelli bir bireyin ihtiyaçlarını karşılamasına olanak sunmalıdır.

% 57,6'sı Afyonkarahisar'da bulunan eğitim yapılarındaki engelli rampalarını erişilebilirlik açısından yeterli bulmazken diğerleri ve yeterli ve kısmen cevaplarını vermiştir. Erişilebilirlik açısından çok büyük önem arz eden rampalar çoğu eğitim yapısında yapılmaktadır. Ancak Afyonkarahisar'da Eğitim Yapılarında yapılan gözlemde çoğu rampa kot yüksekliği ve eğim tablosuna uyulmadan yapıldığı için tekerlekli sandalyenin rampayı çıkması için elverişli olmamaktadır. Yukarıdaki iki madde ile bu maddeyi ilişkilendirirsek aynı paralelde ilişkili cevaplar alındığı görülmektedir.

%48,2 'si Afyonkarahisar'da bulunan eğitim yapılarında engelli rampası olmadığı durumda engelli asansörünü (lift) çalışır halde bulamadıklarını, kalan oranlar ise nadiren ya da buluyorum cevabını verdiği görülmüştür. Afyonkarahisar'da Eğitim Yapılarında yapılan gözlemde engelli liftlerinin genellikle öğrencilerin güvenliği için kilitli tutulduğu görülmüştür. Tüm eğitim yapılarında engelli rampası ve engelli lifti birlikte bulunmalıdır.

%50,6'sı Engelli rampalarının başlangıç ve bitişinde 150*150'lik manevra alanlarının nadiren bulunduğunu ifade ederken, %35,3'ü hiç bulunmadığını ifade etmektedir. Manevra alanları tekerlekli sandalye kullanıcıları için bırakılması gerekmektedir. Manevra yapmadan rampaya, asansöre, tuvaletlere erişilebilmesi mümkün değildir. Ayrıca yolcuların yaş dağılımlarına göre de "Engelli rampalarının başlangıç ve bitişinde 150*150'lik manevra alanları bulunuyor mu?" sorusunun ilişkin değerlendirmeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlemlenmiştir. ($p<0,05$).

%44,7'si Afyonkarahisar'da bulunan eğitim yapılarında yatay sirkülasyondaki (koridorlardaki) geçiş ve manevra alanları erişilebilirliğiniz açısından hangi ölçülerde olmalı sorusuna 150 cm ve daha fazla cevabını verdiği görülmüştür. Tekerlekli sandalye kullanan bir engellinin minimum 150 cm bırakılan bir alanda manevra yapabildiğini düşünürsek, yeni tip akülü cihaz kullanan bir engellinin akülü cihazı 150 cm eninde olduğu için daha büyük bir manevra alanına ihtiyaç duymaktadır.

Katılımcıların yüzde %61,2 'sinin "Afyonkarahisar'da eğitim yapılarında yatay sirkülasyondaki (koridorlardaki) zeminlerde görme engellilerin erişimini sağlayan sarı noktalar bulunuyor mu?" sorusuna bazen bulunuyor cevabını verdiği görülürken, %24,7'sinin bulunmuyor, kalanın ise bulunuyor cevabını verdiği görülmüştür. Çıkarılacak sonuç ve yapılan gözlemlere dayanarak Afyonkarahisar'da yetersiz de olsa sarı kılavuz izlerin yapıldığı daha çok yaygınlaşması gerektiği düşünülmektedir. Ayrıca katılımcıların cinsiyet dağılımlarına göre de "Afyonkarahisar'da eğitim yapılarında yatay sirkülasyondaki (koridorlardaki) zeminlerde görme engellilerin erişimini sağlayan sarı noktalar bulunuyor mu?" sorusunun ilişkin değerlendirmeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlemlenmiştir. ($p<0,05$).

Katılımcıların %80'i koridorlarda bulunan bilgilendirici tabelaların görme engelliler için Braille alfabesiyle yazılmış olması ve kabartmalı kat planlarını erişilebilirlik açısından önemli görürken, kalan oran kısmen ya da önemli değil cevaplarını vermiştir. Görme engelliler için Eğitim Yapılarının girişlerine konulan kabartmalı planlar ve Braille alfabeli bilgilendirme tabelaları refakatçi olmadan erişim sağlayabilmeleri için büyük önem arz etmektedir.

Yetişkin görme engelli bireylerin braille yazıyı bildikleri, ancak braille yazıyı kullanım alanlarının sınırlı, kullanım sıklıklarının ise düşük olduğu görülmektedir. Bu durumun oluşmasında çeşitli braille kaynaklarına erişim sınırlılıkları olduğu söylenebilir. Braille yazı, görme engelli bireylerin bağımsızlaşması ve toplumla bütünleşmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Allman, 1998; Amato, 2002; Giotis, 2016; Schroeder, 1996)

Katılımcıların %49,4'ü Afyonkarahisar'daki Eğitim yapılarında engelli tuvaleti gereksiniminiz sağlanıyor mu sorusuna kısmen sağlanıyor cevabını verirken, %27,1'i sağlanmıyor, %23,5'i sağlanıyor cevabını vermiştir. Engelli tuvaleti denilince sadece klozet akla gelmemelidir. Engelli tuvaleti tüm tefrişatları, tutunma çubukları ve acil çağrı butonlarıyla bir bütündür. Verilen kısmen cevabının çoğunluğundan eğitim yapılarının çoğunda engelli tuvaletlerinin olduğu ancak tefrişat vb. öğelerin eksik olduğu düşünülmektedir.

Engelli tuvaletlerinde engelli ihtiyaçlarını içeren tefrişatlar eksiksiz bulunuyor mu sorusuna katılımcıların %54,1'i her zaman değil , %23,5'i bulunuyor, kalan oran bulunmuyor cevabını vermiştir. Engelli tuvaleti denilince sadece klozet akla gelmemelidir. Engelli tuvaleti tüm tefrişatları, tutunma çubukları ve acil çağrı butonlarıyla bir bütündür. Verilen kısmen cevabının çoğunluğundan eğitim yapılarının çoğunda engelli tuvaletlerinin olduğu ancak tefrişat vb. öğelerin eksik olduğu düşünülmektedir.

Katılımcıların %81,2'si engelli tuvaletlerinde iple çekmeli acil çağrı butonunu gerekli bulurken, kalan oran her zaman değil, gerekli değil cevaplarını vermiştir. Acil çağrı butonları engellinin tuvalette düşme ya da olumsuz bir durumda yardım isteyebilmesi için çok önemlidir. Özellikle düşme anında ulaşabilmesi için acil çağrı butonlarının iple çekilir olması gerekmektedir.

Katılımcıların %43,5'i engelli tuvaletlerinde yer alan lavabonun, alt yüzeye kadar net en az 75 cm yükseklik, ön üst kenara kadar en fazla 86 cm yükseklik ve en az 20,5 cm derinliğe sahip diz boşluğu ile tasarlanmış olması erişilebilirliğiniz açısından yeterli mi sorusuna kısmen yeterli cevabını verdiği görülürken, yüzde 28,2'si yeterli cevabını vermiştir. Diz boşluklu lavabolar engelli tuvaletlerinde kullanılmakta olup, alt boşluğuna tekerlekli sandalyenin girdiğini düşünürsek yeni tip akülü araçların lavabo alt boşluğuna giremedikleri ve bununla ilgili yeni bir lavabo tasarımına ihtiyaç duyulduğu düşünülmektedir.

Engelli bireyler için kaygan bir zemine sahip tuvaletlerde özellikle tuvalete transfer ve tuvaletten kalkma sırasında tutunma barları çok önemlidir. Araştırma bulgularına göre, tutunma barlarının yükseklikleri uygun ancak kavrama sıkıntısı olan engelli bireyler için önemli olan tutunma barlarının çapı, engelli tuvaletlerinin hiçbirinde standarda uygun değildir. İyi ve kuvvetli kavrama için en uygun çap 5 cm olarak belirlenmiştir. Çengel tutmada çok dar ya da çok geniş saplar kavrama gücünü azaltır (Ulu, 2011).

Katılımcıların %75,3'ü "Afyonkarahisar'da bulunan eğitim yapılarında düşey sirkülasyonda asansörü gerekli buluyor musunuz?" sorusuna gerekli cevabını verirken, kalan oranların her zaman değil, gerekli değil cevabını verdiği görülmüştür. Bedensel ve görme engelli bir birey için çok katlı binalarda refakatçi olmadan özgürce erişim sağlayabilmesi için asansör çok gereklidir.

Katılımcıların %61,2' si asansör kabin genişliğinin 120*150cm ölçülerinde olmasını isterken, %21,2'si 100*125 cm ölçülerin , %16,5'i ise 95*140 cm yeterli olduğunu düşünmektedir. Katılımcıların çoğu asansörün geniş olmasını istemektedir. Tekerlekli sandalye ve yeni tip akülü araçların asansör içine sığabilmesi için asansör kabin genişliğinin en az 150 cm. olması gerekmektedir. Ayrıca katılımcıların yaş dağılımlarına göre de "Asansör kabin genişliğinin hangi ölçülerde olmasını istersiniz?" sorusunun ilişkin değerlendirmeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlemlenmiştir. (p<0,05)

Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği ve Yapı Denetimi Uygulama Yönetmeliği'nde de engelli asansörleri ile standartlar son haliyle Erişilebilirlik mevzuatına uygun hale getirilmiştir.

Katılımcıların %44,7'si "Afyonkarahisar'da erişim sağladığınız eğitim yapılarında merdivenlerdeki küpeşte yüksekliği erişilebilirliğiniz açısından hangi ölçülerde olmalı?" sorusuna 90 cm. cevabını verirken, %30,6'sı 90 cm'den az, %24,7'si 90 cm' den fazla olmalı cevabını vermiştir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Erişilebilirlik kılavuzunda geçen 90 cm'lik küpeşte ölçüsünün engelli bireylerin çoğunda uygun olduğu görülmüştür.

Katılımcıların %55,3'ü "Afyonkarahisar'da bulunan eğitim yapılarında 250+150=400 cm şeklinde oluşturulan engelli otoparkları mevcut mu?" sorusuna kısmen mevcut cevabını verirken, %29,4'ü mevcut değil, %12,9'u mevcut cevabını vermiştir. Çıkarılan sonuç ve yapılan gözlemde Engelli bireyler için engelli otoparklarının oluşturulduğu ancak yeterli ölçülerde ve bina girişine yakın yerlerde konumlandırılmadığı görülmüştür.

Katılımcıların %49,4'ü Afyonkarahisar'da erişim sağladığınız eğitim yapılarında kapı kanadı ölçüleri rahat geçiş ve erişilebilirliğiniz açısından hangi ölçülerde olmalı sorusuna 150 cm'den

fazla cevabını verirken, %34,1'i 150 cm %12,9'u 150 cm'den az cevabın vermiştir. Tekerlekli sandalyenin yerini alan yeni tip akülü araçların genişliği 150 cm olarak bilinmektedir. Kullanımı daha kolay olan bu akülü araçlar engelliler arasında daha çok tercih edilir hale gelmiştir. Yapılan gözlem ve çıkarılan sonuçta kapı genişliklerinin engelliler için minimum 150 cm olması gerekmektedir.

Sonuç olarak Engelli bireylerin erişimi Afyonkarahisar İli özelinde incelendiğinde erişilebilirlik adına atılan adımların olduğunu ancak yeterli adımların henüz atılmadığı görülmüştür. İlgili mevzuatın öngördüğü ölçü ve boyutlarda yapılacak tasarımların Afyonkarahisar ilinde bulunan eğitim yapılarını daha erişir hale getirerek engelsiz eğitime katkıda bulunacağı ayrıca ilgili mevzuatın değişiklikleri takip ederek yenilikçi bir bakış açısıyla sürekli güncellenmesi gerektiği düşünülmektedir.

Engelli bireylerin sosyal yaşama katılımlarını artırmak ve uyumlarını kolaylaştırmak adına temel eğitimin rolü büyüktür. Bu bağlamda, eğitim hizmetinin yürütüldüğü fiziki ortamların niteliği, eğitimin etkililiği açısından kritik bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Erişilebilir bir eğitim yapısı; zamanının çoğunu okulda geçiren engelli bir birey ya da çocuğun kendi ihtiyaçlarını aile üyelerinden bir refakatçiye gerek duymaksızın bağımsız bir birey olarak giderebilmesi için büyük önem arz etmektedir. Bu durum hem ailesi hem de engelli bireyler açısından pozitif bir özgüven oluşturmakta, kaygı ve stres durumunu minimize ederek, engelli bir birey için fedakârca zaman ayıran aile üyelerinin de zaman sorunsalını en aza indirmektedir.

Ayrıca Erişilebilir mekânlar sayesinde refakatçiye gerek duymadan bağımsız bir birey olarak ihtiyaçlarını giderebilen engelli birey özgüven duygusunu kazanacak, kendine duyduğu özgüvenle kendi ihtiyaçlarını özgürce giderebildiğini gören aile üyelerinin endişe ve kaygı düzeyi düşecektir. Böylece hayatın içine özgürce dahil olabilen engelli bireyler ve aileleri için pozitif anlamda psikososyal destek sağlanmış olacaktır.

1. Eğitim Boyutu

Anket sonuçlarında dile getirilen rampa, asansör ve tuvalet erişim sorunları, engelli bireylerin eğitim yapılarında bağımsız hareketini kısıtlamaktadır. Bu durum, öğrenim süreçlerine katılımı doğrudan etkileyerek öğrencilerin akademik başarılarını, derslere erişimlerini ve kampüs yaşamına entegrasyonlarını zorlaştırmaktadır. Kaynaklarda vurgulanan “eğitim hakkının mekânsal yetersizliklerden olumsuz etkilenmesi” bulgusu, anket sonuçlarıyla birebir örtüşmektedir.

2. Psikolojik Boyut

Erişilebilirlik sorunları yalnızca fiziksel engeller yaratmakla kalmayıp, aynı zamanda özgüven, aidiyet duygusu ve sosyal kabul algısı üzerinde olumsuz etkiler doğurmaktadır. Anket katılımcılarının “refakatçi olmadan erişim sağlamakta zorlandıklarını” belirtmeleri, bireylerin bağımsızlık hissini zedelemekte ve bu da stres, kaygı ve dışlanmışlık duygularına yol açmaktadır. Literatürde işaret edilen “erişilebilirlik yalnızca teknik bir mesele değil, toplumsal ve psikolojik bir hak meselesidir” yaklaşımı bu bulgularla desteklenmektedir.

3. Aile Boyutu

Engelli bireylerin eğitim kurumlarına erişimde yaşadığı güçlükler, yalnızca bireyi değil, aile dinamiklerini de doğrudan etkilemektedir. Aileler çoğu zaman bireyin eğitim ortamına katılımını sağlamak için refakatçi rolü üstlenmek zorunda kalmakta, bu da aile üzerinde zaman, ekonomik

ve psikolojik yükler yaratmaktadır. Anket bulgularında sıkça vurgulanan “yalnızca refakatçiyle erişim sağlanabilmesi” meselesi, ailelerin üzerindeki bu fazladan yükün bir göstergesidir.

Sonuç olarak, yapılan anket çalışması eğitim, psikoloji ve aile boyutlarını içeren bütüncül bir çerçeve sunmaktadır. Bulgular, erişilebilirlik sorunlarının yalnızca teknik altyapı eksikliklerinden ibaret olmadığını; aynı zamanda bireylerin eğitim hakkına eşit katılımını, psikolojik iyi oluşunu ve aile yaşamını etkileyen çok katmanlı bir sorun alanı olduğunu gösterilmiştir.

Engelli bireylerin eğitim süreçlerine katılımında karşılaşılan fiziksel ve sosyal erişilebilirlik engelleri, yalnızca akademik başarıyı değil, aynı zamanda bireyin psikolojik bütünlüğünü ve aile yaşamını da doğrudan etkilemektedir. Anket bulguları, özellikle rampa ve asansörlerin erişilebilir olmamasının öğrencilerin derslere ve kampüs yaşamına katılımını ciddi biçimde kısıtladığını ortaya koymaktadır. Bu durum, öğrencinin özgüveninde azalmaya ve kurumsal aidiyet duygusunun zedelenmesine yol açarken, aile bireylerinin sürekli refakatçi olma zorunluluğunu beraberinde getirerek aile içi sorumlulukları artırmaktadır. Benzer şekilde, engelli tuvaletlerinin fiziksel açıdan yetersiz olması öğrencilerin uzun süreli ders takibine ve dersliklerdeki fiziksel mevcudiyetine engel teşkil etmektedir. Bu koşullar altında bireyde mahcubiyet, stres ve sosyal çekilme davranışları gelişebilirken; aile bireylerinde öğrenciyi yalnız bırakmama eğilimi ve sürekli kaygı hali gözlemlenmektedir. Ayrıca, kampüs içerisinde bağımsız hareket edebilmenin mümkün olmaması örneğin refakatsiz erişimin sağlanamaması öğrencinin özerk öğrenme deneyiminden mahrum kalmasına sebep olmaktadır. Bu da bireyde dışlanmışlık hissi, yetersizlik algısı ve psikolojik bağımlılığın pekişmesine neden olabilir. Bu bağlamda, ailenin hem ekonomik hem de psikososyal yükü artmakta, bireyin bağımsız yaşam kurması zorlaşmaktadır.

Son olarak, yönlendirme eksiklikleri ve kampüs içi iletişim yetersizlikleri gibi algısal ve sosyal bariyerler, öğrencilerin mekânsal olarak yön bulma becerilerini sınırlamakta ve kampüs olanaklarından yeterince yararlanamamaları ile sonuçlanmaktadır. Bu durum, bireyde yalnızlık hissini pekiştirirken kampüs ortamına yabancılaşmayı da artırmakta; aile üyeleri ise öğrencinin yalnız kalmasına yönelik endişelerle sürekli bir denetim ihtiyacı duymaktadır. Bu bulgular, yalnızca fiziksel düzenlemelerin değil, aynı zamanda psikososyal destek mekanizmalarının ve aile içi dengeyi gözeten kapsayıcı politikaların gerekliliğini vurgulamaktadır.

Kaynakça

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Erişilebilirlik Kılavuzu, 2024

- Allman, C. B. (1998). Braille communication skills: what teachers teach and visually impaired adults use. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 92(5), 331-337, <https://doi.org/10.1177/0145482X9809200511>.
- Amato, S. (2002). Standards and criteria for competence in braille literacy within teacher preparation programs. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 96(3), 143-153, <https://doi.org/10.1177/0145482X0209600303>.
- Aykara A. ve Çelik G.(2012). Fiziksel engelli birey olmak: varoluşçu bir bakış, *Ufuk Ötesi Bilim Dergisi*, (1), 5-18, <https://dergipark.org.tr/en/pub/uobild/issue/47083/592111>
- Aytıs S. (2021), Mekansal erişilebilirliğin ötesinde zihin farklı bireyler için erişilebilir yaşamı tasarlamak: izev örneği, *Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 6(4), 505-518, <https://acikerisim.aksaray.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12451/6370?locale-attribute=tr>
- Berkün, S., 2016, Avrupa kentsel şartı'nın kentlerdeki özürü ve sosyo-ekonomik bakımdan engellilere yönelik ilkeleri ve Bursa kentinde kamu kurum ve kuruluşlarının erişilebilirliği, *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(1), 61-72, <https://hdl.handle.net/20.500.12451/6370>
- Birleşmiş Milletler Genel Kurulu sakat kişilerin hakları bildirgesi, <http://www.engelsizbilisim.org/bm-engelli-haklari-sozlesmesi/>, 2008, (15.02.2015).
- Boduroğlu, Ş., Kariptaş, F. S., & Sarıman, E. (2011). Tasarım eğitiminde değişen dinamikler: evrensel tasarım kavramı. In *2nd International Conference on New Trends in Education and Their Implications* (pp. 1774-1781), (https://www.academia.edu/36378911/TASARIM_E%C4%9E%C4%B0T%C4%B0M%C4%B0NDE_DE%C4%9E%C4%B0%C5%9EEN_D%C4%B0NAM%C4%B0KLER_EVRENSEL_TASARIM_KAVRAMI).
- Burchardt, T. (2004), Capabilities and disability: the capabilities framework and the social model of disability, *Disability & Society*, 19(7), 735-751, <https://doi.org/10.1080/0968759042000284213>
- Çağlayan Gümüş, D. (2014). Erişilebilirlik mevzuatı ve erişilebilir asansörlerin özellikleri, *Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Asansör Sempozyumu*, İzmir.
- Garip, S. (2023). Sosyal bilimlerde nicel araştırma geleneği üzerine kurumsal bir inceleme, *Uluslararası Sosyal Alan Araştırmaları Dergisi*, 1(12), 1-19, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijsresearch/issue/77777/1187635>.
- Giotis, P. (2016). Teaching reading and writing in mother tongue for children with visual impairments. *Journal of Mother Tongue Education*, 4(1), 100-118, <https://doaj.org/article/82c456de2fd547d2b2ac6ad1aa8a182e>.
- Kalaycı, Ş. (2005). *SPSS Uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri*, Ankara: .Asil Yayın Dağıtım.
- Kaymaz M.K. (2016). Eğitim yapılarında bedensel engellilere yönelik engelsiz tasarım, *Selçuk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Selçuk Teknik Dergisi*, 14(2), 238-250.
- Kınalı, G. (2020). Rehabilitasyonda topluma katılımın iki anahtarı: erişilebilirlik ve evrensel tasarım. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 1("Erişilebilirlik" Özel Sayısı),105-118, <https://doi.org/10.21560/spcd.vi.818685>
- Kuş. E. (2012). *Nicel-Nitel araştırma teknikleri*, Ankara: Anı Yayıncılık, s.59.
- Orhan, S. (2013). *Türkiye'de özürü dostu istihdam politikaları*, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Ankara: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Eğitim ve Araştırma Merkezi Yayınları.
- Özaydın, M. M. ve Ölmezoğlu İri, N. (2020). İşgücü piyasasında engelli istihdamı üzerine emek arz yönlü bir araştırma: Gümüşhane örneği, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 25(1), 89-110, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sduibfd/issue/53017/705169>.
- Sayman, F.A. (1996). *Diğerlerinin konut sorunları. Özürü çocukların zihinsel gelişiminde mekân özelliklerinin etkisi*, TMMOB Mimarlar Odası Yayınları.
- Schroeder, F. K. (1996). Perceptions of braille usage by legally blind adults. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 90(3), 210-218, <https://doi.org/10.1177/0145482X9609000310>.
- Sungur Ergenoğlu, A. (2013). *Mimarlıkta kapsayıcılık: herkes için tasarım*, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Basım Yayın Merkezi, <https://avesis.yildiz.edu.tr/yayin/4f7f9d8b-cd11-40e1-b47a-ce308b5dce38/mimarlikta-kapsayicilik-herkes-icin-tasarim>
- Ulusoy A. (2006). *Kaynaştırma eğitimi kapsamında eğitim yapılarında engellerin 250 kullanımına yönelik mimari düzenlemeler*", Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Bölümü, Bina Bilgisi Anabilim Dalı, İzmir,
- <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=p0FjMgCHaEpBHepG7tS81w&no=B3YGU95CCn-OsabX3yUz0g>

Yıldırım, Y.Z. (2011). *Dezavantajlı bir grup olarak engellilere yönelik eğitim faaliyetleri: İsmek örneği*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı, İstanbul, (https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=BNRYxp93WPJbUKr0G018_A&no=eht-FuPGVleSql66mK7rBQ)

Extended Abstract

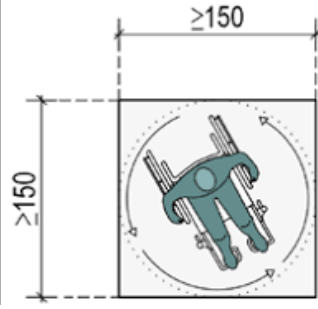
Individuals with disabilities constitute a significant portion of the population both in Türkiye and around the world. Disability is not merely a personal health condition; rather, it is a multidimensional phenomenon shaped by social, spatial, and structural barriers. In contemporary societies, the full and equal participation of individuals with disabilities in social, economic, and cultural life is recognized as a fundamental right. Within this context, concepts such as *inclusive living*, *accessibility*, and *universal design* have gained increasing importance. These terms encompass not only physical accessibility but also social inclusion, community integration, and individual autonomy, reflecting a holistic and human-centered approach. Ensuring accessibility is critically important not only for individuals with permanent disabilities but also for other disadvantaged groups, such as the elderly, children, and those with temporary impairments. Therefore, raising social awareness, implementing relevant legal regulations, and developing user-centered architectural solutions are essential. Particularly in public spaces, educational institutions, and transportation infrastructure, ensuring accessibility is necessary for individuals to participate actively in society. This study focuses specifically on the issue of accessibility in educational buildings and analyzes it through the relationship between physical space and personal experience. Education is one of the most fundamental means for individuals to participate in social life. However, physical access barriers prevent many individuals with disabilities from benefiting equally from their right to education. Within this framework, the aim of the study is to identify the expectations of individuals with physical (orthopedic) and visual impairments residing in Afyonkarahisar regarding educational facilities and to assess the level of accessibility and appropriateness of these structures from their perspective. A quantitative research method was employed in the study, and a survey form comprising 20 questions was developed as the data collection tool. The survey was conducted between April 20 and May 20, 2025, using both face-to-face and online methods. Responses were obtained from 85 participants and analyzed using SPSS software. The data were visualized through statistical graphs. The analysis included the relationships between the participants' demographic characteristics (such as gender and age group) and their perceptions of spatial accessibility. The survey findings highlighted key issues such as the adequacy of ramps, availability and functionality of elevators, accessibility of restrooms for individuals with disabilities, clarity of directional signage, and the possibility of independent mobility within the premises. The findings indicate that, although some educational facilities in Afyonkarahisar have undergone improvements regarding accessibility, the overall level remains insufficient. Several shortcomings were identified, including non-compliant access ramps, non-functional or absent elevators, and inadequate orientation systems for visually impaired individuals. These deficiencies negatively affect not only physical access but also the psychological and social well-being of the individuals concerned. Students often arrive late to classes or are unable to fully participate in campus life, which in turn affects their self-confidence and sense of belonging. Moreover, the lack of independent access opportunities restricts the personal autonomy of individuals with disabilities and imposes additional responsibilities on family members. The ability to move independently is essential not only for educational success but also for personal development and social interaction. According to the survey, a majority of the participants reported that they were unable to navigate educational facilities without a companion and thus required constant assistance. This dependency impacts not only the learning experiences of the students but also the social and economic lives of their families. Family members who must continuously accompany their disabled relatives often face limitations in their own work and social lives, while the dependent nature of these arrangements hinders the autonomy of the person with disabilities. The survey instrument developed in this study was designed to identify both the physical barriers encountered by individuals with disabilities and the implications of these barriers in everyday life. Based on the analyzed data, several recommendations were formulated to improve educational spaces. These include promoting architectural designs that are user-friendly for people with disabilities, ensuring that ramps and elevators conform to technical standards, enhancing signage systems—especially for visually impaired users and providing spatial solutions that enable independent movement within all educational facilities. In conclusion, this study draws attention to the issue of accessibility, which constitutes a major barrier to the social participation of individuals with disabilities, and offers targeted suggestions, particularly in the context of educational environments. The results emphasize that accessibility should not be viewed solely as a legal requirement but also as a social responsibility and ethical obligation. Universities and public institutions must act with this sense of responsibility and ensure that their facilities are accessible to all. It is only through such inclusive practices that individuals with disabilities can fully exercise their right to education. Building an inclusive society requires more than the elimination of physical obstacles. It involves increasing public awareness, incorporating the lived experiences of individuals with disabilities into decision-making processes, and developing participatory policies. Making educational buildings accessible is of critical importance in fostering equal opportunities and supporting the full participation of all individuals in societal life.

EKLER

Ek-1: Araştırmada Kullanılan Anket Formu

Afyonkarahisar'da Bulunan Eğitim Yapılarında Engellilerin Erişilebilirliği

Aşağıdaki sorularda Afyonkarahisar’da bulunup erişim sağladığınız eğitim yapılarını genel olarak değerlendirmenizi rica ediyorum. Katılımınız için teşekkür ederim.

No	Soru	Cevap Seçenekleri						
1	Cinsiyetiniz nedir?	Kadın		Erkek				
2	Yaş aralığınız nedir?	18 yaş altı	18-24	25-34	35-44	45-54	54 üzeri	
3	Afyonkarahisar’daki Eğitim Yapılarını Erişilebilirlik açısından yeterli buluyor musunuz?	Yeterli	Kısmen Yeterli		Yetersiz			
4	Afyonkarahisar’daki Eğitim Yapılarında refakatçi olmadan erişim sağlayabiliyor musunuz?	Sağlayabiliyorum	Kısmen		Sağlayamıyorum			
5	Yalnızca refakatçiyle erişim sağlanabilir algısını doğru buluyor musunuz?	Doğru	Kısmen Doğru		Doğru Bulmuyorum			
6	Engelli rampaları erişilebilirlik açısından yeterli mi? 	Yeterli	Kısmen Yeterli		Yeterli Değil			
7	Rampalarda 150x150 cm manevra alanı bulunuyor mu?	Çoğunda	Nadiren		Bulunmuyor			
8	Engelli asansörü çalışır halde mi?	Buluyorum	Bazen		Bulamıyorum			
9	Koridor geçiş alanı ölçüsü ne olmalı?	<150 cm	150 cm		>150 cm			
10	Koridor zemininde sarı noktalar bulunuyor mu?	Bulunuyor	Bazen		Bulunmuyor			

	 250 cm 150 cm			
19	Engelli otopark düzenlemesi mevcut mu?	Mevcut	Kısmen	Mevcut Değil
20	Kapı kanadı ölçüsü tercihi	<150 cm	150 cm	>150 cm